

Олександр Резнік, *д.соц.н., завідувач відділу соціально-політичних процесів Інституту соціології НАН України, керівник Центру політичної соціології*

Сприйняття українцями урядових реформ: соціально-демографічні виміри

Після Революції Гідності українська влада започаткувала низку реформ та політичних рішень, які очікувано викликали у громадській думці неоднозначну реакцію, оскільки за умов демократичного транзиту внесення інновацій у багатьох сферах життя зачепили інтереси різних соціальних груп. Це стосується не лише раціонального оцінювання впливу реформ на своє життя, але й співвіднесення їх із власними ідентичностями. Адже наслідки цих реформ оцінюються громадянами крізь призму власних політичних, економічних та соціокультурних преференцій.

Мета дослідження – з'ясувати сприйняття різними соціальними групами урядових реформ, які були запровадженні після 2014 року. Відтак, завданнями дослідження є: 1) виявити оцінку реформ в українському суспільстві; 2) проаналізувати сприйняття реформ серед різних соціально-демографічних груп населення України.

Емпіричний аналіз здійснено на основі загальнонаціонального дослідження, проведеного Інститутом соціології НАН України у серпні 2019 року. Було опитано 1802 респонденти за вибіркою, що репрезентує доросле населення України (за винятком окупованих територій). Вибірка репрезентативна за такими показниками, як стать, вік, тип поселення та область проживання.

Для аналізу сприйняття реформ населенням України було використано два показника, в яких відтворювався перелік всіх змін за останні 5 років (*табл. 1*). У першому випадку пропонувалося оцінити, які з цих змін найбільш позитивно вплинули на життя в країні, у другому випадку пропонувалося оцінити, які з цих змін найбільш негативно вплинули на життя в країні. У кожному випадку респондентам пропонувалося вибрати не більше 5-ти варіантів відповідей.

Таблиця 1

Відповіді громадян України на запитання «За останні 5 років в нашій країні відбулося багато змін, які по-різному відобразилися на житті кожного українця. Спробуйте оцінити, які з цих змін найбільш позитивно або негативно вплинули на життя в країні?», серпень 2019 р.

<i>Перелік змін</i>	<i>Справило найбільш позитивний вплив</i>	<i>Справило найбільш негативний вплив</i>
Реформування шкільної освіти (початок втілення програми «нова українська школа» з першого класу)	23,3	26,3
Відмова від закупівлі російського газу, перемога України у стокгольмському арбітражі над Газпромом	29,6	27,5
Зміни в системі охорони здоров'я (вільний вибір власного лікаря, програма «доступні ліки»)	25,1	35,2
Отримання Україною безвізового режиму з ЄС	54,7	8,3
Децентралізація влади (передача повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування)	31,7	13,7
Отримання Томосу (створення самостійної Православної Церкви України)	24,4	24,6
Створення патрульної поліції	21,3	13,9
Зміни у пенсійному забезпеченні (нова система нарахування пенсій)	12,7	28,1
Закріплення в Конституції курсу на повноправне членство в ЄС та НАТО	21,9	15,9
Ухвалення Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної»	25,6	15,0
Реформування армії (підвищення боєздатності, оснащення армії новими видами зброї)	33,4	7,5
Надання адресних субсидій при оплаті комунальних послуг	28,0	15,7
Діяльність системи органів для боротьби з корупцією (НАБУ, спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Вищий антикорупційний суд)	13,8	22,9
Створення прозорої системи державних закупівель ProZorro, надання державних адміністративних послуг онлайн	17,2	10,2
Будівництво та відновлення доріг державного та місцевого значення	23,6	8,8
Заходи по підтримці вимушених переселенців	11,5	7,3
Нічого з переліченого	6,3	6,7
Важко сказати	4,7	12,3

Виявилося, що однозначно позитивно сприймається серед більшості українців лише отримання Україною безвізового режиму з Європейським Союзом. До найбільш схвалюваних українцями нововведень також слід віднести реформування армії та децентралізація влади.

До реформ, які є менш популярними, однак з перевагою позитивного сприйняття над негативним, можна вважати надання адресних субсидій при оплаті комунальних послуг, ухвалення Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної», будівництво доріг,

закріплення в Конституції курсу на повноправне членство в ЄС та НАТО, створення патрульної поліції, створення прозорої системи державних закупівель ProZorro, надання державних адміністративних послуг онлайн та заходи з підтримки вимушених переселенців.

Такі нововведення, як відмова від закупівлі російського газу та перемога України у стокгольмському арбітражі над Газпромом, створення самостійної Православної Церкви України та реформування шкільної освіти, отримали однакові частки позитивного та негативного впливу.

І нарешті, низка реформ отримала більшу кількість негативного сприйняття, ніж позитивного. Це – зміни в системі охорони здоров'я, нова система нарахування пенсій та діяльність системи органів для боротьби з корупцією.

Соціально-демографічні розподіли ствердних відповідей щодо позитивного та негативного впливу нововведень на життя в країні дали змогу зафіксувати за такими показниками, як вік, рівень освіти, статус зайнятості, оцінка матеріального становища сім'ї, тип поселення, регіони¹ та рідна мова.

Отримання Україною безвізового режиму з ЄС (табл. 2). За віковим розподілом менш позитивно цю реформу було сприйнято серед найстаршої вікової групи 70 і більше років. Позитивне сприйняття безвізового режиму з ЄС збільшується із зростанням рівня освіти. За статусом зайнятості дещо менша підтримка цієї реформи спостерігається серед непрацюючих.

Показово, що за показником матеріального становища сім'ї найменш позитивно оцінили цю реформу заможні прошарки суспільства. Можна припустити, що такі оцінки зумовлені егоїстичними міркуваннями заможних громадян щодо втрати ексклюзивної можливості подорожувати Європою у зв'язку із інклюзивним поширенням цієї можливості на решту прошарків.

¹ **Захід** (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області); **Центр** (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області); **Південь** (Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська області); **Схід** (Дніпропетровська, Харківська області); **Донбас** (контрольовані Україною частини Донецької, Луганської областей).

Натомість серед середніх верств зафіксовано найбільш позитивне сприйняття цієї реформи.

Таблиця 2

Соціально-демографічний розподіл часток респондентів, які оцінили вплив отримання Україною безвізового режиму з ЄС на життя в країні, %

<i>Соціально-демографічні розподіли</i>	<i>Частка ствердних відповідей</i>	
	<i>Справило найбільш позитивний вплив</i>	<i>Справило найбільш негативний вплив</i>
Вікові групи		
18-29 років	55,6	10,2
30-39 років	60,0	6,4
40-49 років	57,3	7,7
50-59 років	57,0	7,1
60-69 років	49,5	7,2
70 та більше років	33,9	17,3
Освіта		
Початкова, неповна середня	50,9	16,4
Середня загальна	40,7	9,3
Середня спеціальна (технікум, училище, коледж)	51,5	7,9
Перша ступінь вищої освіти (бакалавр)	59,3	6,0
Повна вища освіта (спеціаліст, магістр, аспірантура, вчений ступінь)	62,9	8,2
Статус зайнятості		
Роботодавець (власник, який використовує найману працю інших)	52,0	10,7
Самозайнятий (індивідуальна трудова діяльність, представник вільної професії)	56,9	4,4
Найманий працівник	58,8	7,8
У даний час не працюю	48,8	9,6
Оцінка матеріального становища сім'ї		
Злиденне	52,6	6,2
Бідне	46,7	9,2
Середнє	60,1	7,7
Заможне	29,4	11,8
Тип поселення		
Київ	68,4	0,7
Місто з населенням понад 250 тис. осіб	55,3	10,9
Невелике місто	56,7	7,4
Село	48,9	9,1
Регіони		
Захід	65,2	4,7
Центр	57,8	7,2
Південь	40,8	14,1
Схід	47,9	10,7
Донбас	44,5	9,2
Мовна ідентичність (рідна мова)		
Українська	56,0	6,4
Російська	50,8	13,7
НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗАГАЛОМ	54,7	8,3

За типом поселення найвища підтримка зафіксована серед мешканців столиці, тоді як менш позитивне сприйняття – серед сільських мешканців села. Регіональний розподіл свідчить про те, що більш позитивне сприйняття безвізового режиму з ЄС простежується на Заході і Центрі країни, менш позитивне – на Півдні, Сході і Донбасі. Мовний розподіл також виявив певні відмінності: серед тих, хто вважає українську мову своє рідною, дещо більше позитивного сприйняття, ніж серед тих, хто зазначив російську мову як рідну.

Реформування армії. В оцінках цієї реформи виявлено дещо менше соціально-демографічних відмінностей. За віковим розподілом вирізняється група 40–49 років, представники якої найбільш позитивно оцінили реформування армії (41,5%). За рівнем матеріального становища сім'ї позитивне ставлення однаковою мірою проявилось серед злиденних (38,1%) та серед заможних (38,2%). За регіональним розподілом найбільша підтримка реформування армії спостерігається на Заході (40,5%), найменша підтримка – на Донбасі (20,2%). За показником рідної мови дещо менша підтримка виявлена серед російськомовних (26,5%) на відміну від україномовних (35,8%). За рештою показників суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається.

Децентралізація влади. За рівнем освіти найбільша підтримка цієї реформи виявилася серед людей з першим ступенем вищої освіти (40%), найменша – серед респондентів з початковою, неповною середньою освітою (25,5%) та з середньою загальною освітою (24%). За статусом зайнятості вирізняється група роботодавців, серед яких зафіксована найменша підтримка (24%). Якщо враховувати показники підтримки/непідтримки цієї реформи, то доволі критичне ставлення спостерігається серед злиденних (23,7% – позитивний вплив; 19,6% – негативний вплив) та заможних (14,7% – позитивний вплив; 17,6% – негативний вплив). За типом поселення найбільш позитивне сприйняття децентралізації влади зафіксовано серед мешканців великих міст (38,4% – позитивний вплив), найменш позитивне сприйняття – серед мешканців столиці (22,1%). Показово, що найбільш позитивні оцінки

децентралізації влади проявилися серед мешканців Сходу (38,8%) та Півдня (36,2%). Втім, на Півдні також простежується більший відсоток негативного сприйняття реформи (22,1%). Поряд із регіональними особливостями оцінки цього нововведення, виявлені й етнокультурні відмінності: серед людей з рідною російською мовою виявилось більш позитивне сприйняття (37,1%), ніж серед людей з рідною українською мовою (30%).

Реформування шкільної освіти. За віком, рівнем освіти та статусом зайнятості суттєвих відмінностей у сприйнятті цієї реформи не зафіксовано. Показово, що за показником матеріального становища сім'ї найбільш позитивно оцінили цю реформу заможні прошарки суспільства (47,1%). За типом поселення серед мешканців столиці виявилось найменше (16,5%) тих, хто позитивно оцінив наслідки цієї реформи. Натомість у великих містах майже третина (32,2%) зазначає негативний вплив цієї реформи на життя країни. Очевидно, що ствердження реформи поряд з переповненими школами у столиці та великих містах викликає незадоволення. За регіональним виміром більші частки тих, хто негативно оцінив цю реформу, ніж у решті регіонів, виявлено на Півдні (35,7%), Сході (37,7%) і Донбасі (32,8%). Серед тих, хто зазначив російську мову як рідну, виявилася більша частка негативного сприйняття шкільної реформи (34,4%).

Відмова від закупівлі російського газу та перемоги України у стокгольмському арбітражі над Газпромом. Щодо цього нововведення, оцінки якого за частками позитивного та негативного сприйняття виявилися схожими, спостерігаються досить суттєві відмінності за окремими соціально-демографічними вимірами (табл. 3). У віковому розподілі вирізняється група 70 і більше років, серед респондентів якої зафіксовано найменш позитивне та найбільш негативне сприйняття цієї реформи. Позитивне сприйняття газової політики збільшується із зростанням рівня освіти, причому найбільш негативне ставлення спостерігається серед найменш освіченої групи населення. За статусом зайнятості вирізняється група роботодавців, які порівняно з іншими групами найбільш позитивно сприймають газову реформу.

Таблиця 3

Соціально-демографічний розподіл часток респондентів, які оцінили вплив відмови від закупівлі російського газу та перемоги України у стокгольмському арбітражі над Газпромом на життя в країні, %

Соціально-демографічні розподіли	Частка ствердних відповідей	
	Справило найбільш позитивний вплив	Справило найбільш негативний вплив
Вікові групи		
18-29 років	31,3	24,3
30-39 років	32,2	26,6
40-49 років	30,9	24,0
50-59 років	29,7	28,5
60-69 років	29,4	29,0
70 та більше років	14,2	38,6
Освіта		
Початкова, неповна середня	14,5	38,2
Середня загальна	20,3	29,7
Середня спеціальна (технікум, училище, коледж)	29,5	29,5
Перша ступінь вищої освіти (бакалавр)	37,3	23,3
Повна вища освіта (спеціаліст, магістр, аспірантура, вчений ступінь)	32,8	24,6
Статус зайнятості		
Роботодавець (власник, який використовує найману працю інших)	37,3	29,3
Самозайнятий (індивідуальна трудова діяльність, представник вільної професії)	28,1	28,8
Найманий працівник	30,2	27,2
У даний час не працюю	27,5	27,8
Оцінка матеріального становища сім'ї		
Злиденне	13,4	32,0
Бідне	27,4	32,2
Середнє	32,4	24,2
Заможне	29,4	29,4
Тип поселення		
Київ	31,6	14,7
Місто з населенням понад 250 тис. осіб	26,2	34,3
Невелике місто	27,2	30,7
Село	34,1	22,2
Регіони		
Захід	44,5	12,7
Центр	30,5	22,0
Південь	15,0	39,4
Схід	25,9	38,8
Донбас	8,4	56,3
Мовна ідентичність (рідна мова)		
Українська	33,4	22,2
Російська	18,5	43,3
<i>НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗАГАЛОМ</i>	29,6	27,5

Розподіл за матеріальним становищем сім'ї виявив, що люди із злиденим і бідним становищем більш негативно ставляться до цієї реформи, а середні

верстви – більш позитивно. Розподіл за типом поселення виявив, що позитивні оцінки переважили негативні серед столичних та сільських мешканців, натомість негативні оцінки переважили позитивні серед жителів великих та малих міст. Регіональний розподіл свідчить про те, що більш позитивне сприйняття цієї реформи простежується на Заході і в Центрі країни, більш негативне – на Півдні, Сході і, особливо, на Донбасі. За показником рідної мови позитивне сприйняття зафіксовано серед україномовних, а негативне сприйняття – серед російськомовних.

Зміни в системі охорони здоров'я. У віковому розподілі вирізняється група 70 і більше років, серед респондентів якої спостерігається найменш позитивне (15,7%) та найбільш негативне (45,7%) сприйняття медичної реформи. За статусом зайнятості лише серед роботодавців позитивні оцінки (29,3%) дещо випередили негативні (28%), натомість серед решти груп зайнятості показники сприйняття відтворюють загальнонаціональні розподіли. За розподілом матеріального становища сім'ї вирізняються більш негативні оцінки злиднених (43,3%) та бідних (44,4%). За типом поселення лише серед мешканців Києва позитивні оцінки (23,5%) переважили негативні оцінки (16,2%). Регіональний розподіл свідчить, що лише серед мешканців Заходу позитивні оцінки (29,6%) реформи переважають негативні оцінки (28%), натомість найбільш негативні оцінки спостерігаються серед мешканців Сходу (43,3%) та Донбасу (41,2%). За рештою показників суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається.

Отримання Томосу та створення самостійної Православної Церкви України. Це, хоч і не зовсім урядове, однак важливе нововведення для ствердження української ідентичності також характеризується суттєвими відмінностями за окремими соціально-демографічними вимірами (*табл. 4*). Так, за віковим розподілом лише серед груп 40–49 років та 50–59 років позитивні оцінки дещо переважили негативні. Натомість серед наймолодших та найстарших респондентів негативні оцінки церковної події випередили позитивні. Лише серед респондентів з найвищим рівнем освіти позитивні

оцінки переважають негативні, натомість у решті освітніх груп переважають негативні оцінки.

Таблиця 4

Соціально-демографічний розподіл часток респондентів, які оцінили вплив отримання Томосу (створення самостійної Православної Церкви України) на життя в країні, %

<i>Соціально-демографічні розподіли</i>	Частка ствердних відповідей	
	<i>Справило найбільш позитивний вплив</i>	<i>Справило найбільш негативний вплив</i>
Вікові групи		
18-29 років	20,4	28,9
30-39 років	23,3	23,3
40-49 років	26,4	22,4
50-59 років	29,0	22,1
60-69 років	24,9	24,2
70 та більше років	17,3	31,5
Освіта		
Початкова, неповна середня	23,6	32,7
Середня загальна	14,2	28,9
Середня спеціальна (технікум, училище, коледж)	25,0	24,0
Перша ступінь вищої освіти (бакалавр)	19,3	27,3
Повна вища освіта (спеціаліст, магістр, аспірантура, вчений ступінь)	28,8	22,3
Статус зайнятості		
Роботодавець (власник, який використовує найману працю інших)	25,3	21,3%
Самозайнятий (індивідуальна трудова діяльність, представник вільної професії)	26,9	21,9%
Найманий працівник	25,5	24,4%
У даний час не працюю	22,2	25,9
Оцінка матеріального становища сім'ї		
Злиденне	13,4	38,1
Бідне	22,3	25,6
Середнє	26,0	22,7
Заможне	38,2	26,5
Тип поселення		
Київ	19,9	10,3
Місто з населенням понад 250 тис. осіб	21,8	30,1
Невелике місто	22,8	24,4%
Село	28,9	24,0%
Регіони		
Захід	43,1	13,4
Центр	23,8	16,4
Південь	16,9	34,3
Схід	13,2	40,5
Донбас	8,4	45,4
Мовна ідентичність (рідна мова)		
Українська	28,4	19,8
Російська	12,6	38,6
НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗАГАЛОМ	24,4	24,6

За статусом зайнятості позитивні оцінки переважають негативні серед роботодавців та самозайнятих, тоді як серед людей, які не працюють, негативні оцінки переважають позитивні. Переважання позитивних оцінок церковного нововведення спостерігаються серед заможних та людей із середнім достатком, тоді як серед злидених і бідних переважають негативні оцінки. За типом поселення позитивні оцінки більш поширені серед сільських мешканців та киян, негативні оцінки переважають серед мешканців великих і малих міст. Знову ж таки, регіональний розподіл свідчить про те, що більш позитивне сприйняття створення Православної Церкви України простежується на Заході і Центрі країни, більш негативне – на Півдні, Сході і, особливо, на Донбасі. За показником рідної мови позитивне сприйняття зафіксовано серед україномовних, а негативне сприйняття – серед російськомовних.

Створення патрульної поліції. У віковому розподілі більш позитивні оцінки порівняно з рештою притаманні наймолодшій групі респондентів (26,3%). Парадоксально, але найбільш позитивні оцінки цієї правоохоронної реформи зафіксовано серед людей з початковою та неповною середньою освітою (38,2%). Натомість за матеріальним показником найбільш позитивне сприйняття реформи зафіксовано серед заможних (35,3%). Вкрай низькі оцінки як позитивного (9,6%), так і негативного (6,6%) сприйняття зафіксовано серед мешканців столиці. За рештою показників суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається.

Зміни у пенсійному забезпеченні. Більш негативні оцінки притаманні віковій групі 70 і більше років (35,4%) та респондентам, які оцінили матеріальне становище своєї сім'ї як злиденне (44,3%). За рештою показників суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається.

Закріплення в Конституції курсу на повноправне членство в ЄС та НАТО. Порівняно з рештою вікових груп лише серед вікової групи 60–69 років негативні оцінки (19,1%) цих конституційних змін переважають позитивні (17,5%). Більш позитивне ставлення спостерігається серед роботодавців (33,3%)

та заможних громадян (35,3%). Зафіксовано значні регіональні відмінності: якщо позитивні оцінки переважають на Заході (25,9%) та у Центрі (25,1%), то негативні оцінки більше поширені на Півдні (31,9%) та Донбасі (38,7%). Цікаво, що на Сході ці оцінки розділилися майже порівно (19,6 – позитивний вплив; 20,9% – негативний вплив). За мовним розподілом серед україномовних спостерігається переважання позитивних оцінок (23,2%) цих нововведень, тоді як серед російськомовних переважають негативні оцінки (26%). За рештою показників суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається.

Ухвалення Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». За віковим розподілом суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається. Цікаво, що більш позитивне сприйняття мовного закону спостерігається серед людей з найнижчим (32,7%) та найвищим (29,5%) рівнями освіти. Натомість серед людей з першим ступенем вищої освіти позитивні (23,3%) та негативні (21,3%) оцінки розділилися майже порівно. Аналогічним чином розділися оцінки серед роботодавців: 22,7% – позитивний вплив; 21,3% – негативний вплив. Позитивне сприйняття мовного закону збільшується із зростанням матеріального становища сім'ї: якщо серед злидених лише 16,5% опитаних дали позитивні оцінки, то серед заможних таких виявилось вже 35,3%. За типом поселення найбільш позитивно оцінили мовні зміни мешканці села (31,6%), тоді як у великих містах ці оцінки розділилися майже порівно (22,7% – позитивний вплив; 21,3% – негативний вплив). Згідно з регіональним розподілом, найбільш позитивні оцінки очікувано зафіксовано на Заході (40,5%), тоді як негативні – на Сході (28,9%) та Донбасі (30,3%). Цікаво, що на Півдні ці оцінки розділилися майже порівно (21,1% – позитивний вплив; 19,2% – негативний вплив). Очікувано, що серед україномовних респондентів переважають позитивні оцінки (29,5%), а серед російськомовних – негативні оцінки (26,3%).

Надання адресних субсидій при оплаті комунальних послуг. Більш позитивне ставлення до цього нововведення спостерігається серед людей віком

70 і більше років (39,4%), злиднених громадян (36,1%), мешканців великих міст (35,2%) та, особливо, серед жителів Донбасу (50,4%). Менш позитивні оцінки цієї ініціативи схильні давати роботодавці (22,7%) та мешканці столиці (22,8%). За рештою показників суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається.

Діяльність системи органів для боротьби з корупцією. Найменшою кількістю позитивних оцінок (8,7%) цієї реформи вирізняються респонденти віком 70 і більше років. За показником матеріального становища сім'ї найбільш негативно (30,9%) оцінюють антикорупційні органи респонденти, які зазначили злиденне становище. Цікаво, що лише серед мешканців Донбасу позитивні оцінки (15,1%) переважають негативні оцінки (10,1%). Аналогічним чином серед респондентів, які зазначили російську мову як рідну, також позитивні оцінки (16,3%) переважають негативні оцінки (15,5%). За рештою показників суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається.

Створення прозорої системи державних закупівель ProZorro, надання державних адміністративних послуг онлайн. Більш позитивні оцінки цих нововведень притаманні наймолодшій групі респондентів (20,4%), людям з першим ступенем освіти (22%) та повною вищою освітою (21,5%), роботодавцям (20%) та заможним громадянам (23,5%). За регіональним розподілом більш позитивні оцінки демонструють мешканці Півдня (21,1%) та Сходу (21,8%). Серед мешканців Донбасу позитивні оцінки (16,8) цієї реформи не відрізняються від загальнонаціональних, однак характерною для цього регіону є мінімальна кількість негативних оцінок (1,7%). За показником рідної мови серед російськомовних різниця між позитивними (21%) та негативними оцінками (6,2%) відчутніша, ніж серед україномовних, які демонструють подібно загальнонаціональним розподілам кількість позитивних оцінок (15,9%) та негативних оцінок (11,5%). За рештою показників суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається.

Будівництво та відновлення доріг державного та місцевого значення.

Більш позитивні оцінки цих робіт простежуються серед людей віком 30–39 років (28%), з першим ступенем освіти (29,3%), самозайнятих (26,3%), киян (29,4%), мешканців Східного регіону (28,7%). Доволі низькі показники як позитивних (9,3%), так і негативних (5,3%) оцінок притаманні роботодавцям. Характерно, що серед мешканців Півдня позитивні (14,6%) та негативні (13,6%) оцінки розділилися майже порівно. За рештою показників суттєвих відмінностей порівняно із загальнонаціональними розподілами не спостерігається.

Заходи з підтримки вимушених переселенців. Найбільш позитивні оцінки цих заходів очікувано простежуються серед мешканців Донбасу (31,9%). Зафіксовано, що серед самозайнятих переважають негативні оцінки (11,3%) над позитивними (5,6%). Переважання негативних оцінок (10,6%) над позитивними (8,9%) притаманні також мешканцям Західного регіону. Збалансовані оцінки цієї ініціативи притаманні роботодавцям (9,3% – позитивний вплив; 8% – негативний вплив), заможним громадянам (8,8% – позитивний вплив; 8,8% – негативний вплив) та мешканцям Півдня (7,5% – позитивний вплив; 7,5% – негативний вплив).

Висновки

Ствердження радикальних реформ можливе за умов суспільного визнання їхньої необхідності. Втім, для різних соціальних груп актуальність та потреба певної реформи є відмінними. Власне, це й не дивно, оскільки реформи в Україні охопили дуже широке коло суспільного життя – міжнародні відносини, обороноздатність країни, соціальна політика, релігійні відносини, державне будівництво тощо

Запровадження реформ зачіпає інтереси не лише звичайних людей, але й багатьох впливових соціальних суб'єктів, які чинять спротив через контрольовані політичні сили та ЗМІ шляхом дискредитації урядових нововведень. Так само має місце недосконала інформаційна політика урядів щодо впровадження реформ, доволі часто половинчастість та непродуманість

їхнього проведення призводять до негативного сприйняття у громадській думці.

Аналіз соціально-демографічних вимірів сприйняття урядових реформ, які здійснювалися впродовж 2014–2019 років, показав, що існують сфери, зміни у яких зачіпають різні соціальні ідентичності. Зокрема, негативним ставленням щодо низки реформ вирізняється вікова група 70 і більше років, соціалізація і життєве становлення якої пройшло здебільшого у радянські часи. Так само, низка нововведень супроводжується негативним сприйняттям серед громадян, у яких російська мова є рідною, та серед мешканців південно-східних регіонів, тоді як україномовні громадяни, мешканці Заходу і Центру здебільшого підтримують урядові нововведення. Очевидно, що антиреформаторська пропаганда у ЗМІ знаходить відгук серед людей, які перебувають у полоні традиційних радянських та нових проросійських міфів. Тому такі дії, як поглиблення євроатлантичної інтеграції, створення Православної Церкви України, підвищення статусу української мови, реформування армії, ліквідація російського впливу на газову сферу працюють на ствердження української ідентичності та безпеки, а тому несуть загрозу існуванню проросійської ідентичності попри майбутні економічні та життєві зиски. Певною мірою до цього можна віднести медичну і шкільну реформи, які сприймалися як наслідок перемоги Революції Гідності, тому оцінки цих реформ також диференціюються за цими ідентичностями.

Характерно, що сприйняття цих реформ супроводжується й іншими соціально-демографічними відмінностями. Зокрема, відмінності за матеріальним становищем чи рівнем освіти чітко вказують, що більш освічені та заможні громадяни схильні з розумінням ставитися до таких урядових інновацій, тоді як менш освічені та зубожілі сприймають їх негативно. Можна припустити, що ці відмінності пов'язанні з особливостями перспективного бачення та стратегічного мислення різними соціальними групами, які формуються за освітньою та матеріальною ознаками.

Однак є сфери, реформи у яких, навпаки, дістали підтримку серед російськомовних громадян та мешканців південно-східних регіонів, зокрема на Донбасі: це децентралізація влади, діяльність системи органів для боротьби з корупцією, будівництво та відновлення доріг державного та місцевого значення, створення прозорої системи державних закупівель ProZorro, надання державних адміністративних послуг онлайн та заходи з підтримки вимушених переселенців. Тут соціально-економічний зиск переважив несприйняття самих суб'єктів реформ.

Так само характерною ознакою часу є диференційованість сприйняття реформ молоддю. Молодь з розумінням і підтримкою ставиться до безвізового режиму з ЄС, створення патрульної поліції та прозорої системи державних закупівель ProZorro, надання державних адміністративних послуг онлайн, однак більше негативно, ніж позитивно, ставиться до створення Православної Церкви України. Тут знову ж таки, спрацьовує ефект прагматичного бажання негайних результатів для людей цього віку.

Існують й інші особливості сприйняття окремих реформ, пов'язані вже із суто утилітарними потребами та інтересами. Зокрема, негативне сприйняття пенсійної та медичної реформ серед найстаршої когорти та зубожілих громадян, негативне сприйняття децентралізації влади серед роботодавців та заможних громадян і т.д. свідчить про те, що певні реформи створюють незручності та зачіпають звичні життєві та економічні практики представників цих груп.

Загалом, дослідження показує, що запорука успішної легітимації урядових реформ пов'язана з потребою переведення суспільного фокусу з «ідентичнісного» сприйняття перетворень на раціоналізацію масової свідомості щодо отримання подальших зисків від болісного реформування.

Цей матеріал представлено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні. Зміст

матеріалу є винятковою відповідальністю Раст та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.